

גדלות הרגע:

"אז ישיר משה זבני ישראל"

מדרש, ילקוט שמעוני (רמ"א) "אמר ר' עקיבא, בשעה שאמרו ישראל אז ישיר, לבש הקב"ה חלוק של תפארת, שהיו חקוקים עליו כל אז שבתורה "אז תשמח בתולה", "אז ידלג כאיל פסח", "אז תפקחנה עיני עיורים" וכו' וכו', וכיון שחטאו – חזר וקרעו שנאמר "בצע אימרתו" ועתיד הקב"ה להחזירו שנאמר "אז ימלא שחוק פיננו".

רבנן אמרי כל פרקמטיא של משה לא היתה אלא ב"אז": הצלת נפשו באז, "וירף ממנו אז אמרה חתן דמים וכו', קינטורו באז – "ומאז באתי אל פרעה" – שירתו באז "אז ישיר משה" אף הפרשת ערים באז: "אז יבדיל משה שלוש ערים".

מדברים אלו עולה כי המילה "אז" בשירת הים אינה רק תאור זמן אלא הינה חלק מן הקילוס. עד כדי כך שה' מתעטף כביכול בגלימת הוד המשובצת ב"אזים" השונים.

גלימה זו נקרעה בחטא העגל וה' יאחה את הקרעים וילבשנה שוב לעתיד לבא.

ואנו עומדים בוהים ולא מבינים. איזה שבת טמון במילים אז ישיר – כשלעצמן?

אך בעוד אנו משתוממים מן הרישא, רואים אנו אותם הדברים גם בדברי רבנו, בסיפא, משה חטא ב"אז" ותיקן חטאו ע"י שירה ב"אז", רואים בחוש כי המילה אז היא צורת ביטוי הרומזת לעומק נוסף במהות המאורע, וכנגד קינטור ב-אז, באה מעין תשובת המשקל של שירה המכוטאת באז.

מהי אם-כן, אותה מהות בגוף המאורעות, המוצאת את ביטוייה במילה אז? כאן מגיעים אנו להוראה חשובה בלימוד מדרשי חז"ל. כפי שאין מקרא יוצא מדי פשוטו, כך חז"ל לא דרשו מן הפסוקים, מעבר לביטויים המילולי או הרעיוני של המילים. אדרבה דקדוק במובן זה של המילים, ובאופן דווקני ומעמיק – יתן לנו את המפתח להבנת דברי המדרש. רק כך נבין מה בפסוק עורר את השאלה שהמדרש מיישבה, ורק כך נגיע להבנות שהן לאמיתם שלן

דברים. הגבלה זו – של הצטמצמות לפרושן של המילים תיתן לנו דרך סלולה להבנת הרעיונות שהמילים הם כלי בטויים.

מה משמעותה של המילה אז?

לכשנעיין בדבר נמצא כי "או" מבטא בשלות של מאורעות שהצטברו והנותנים את ביטויים ברגע אחד מסויים. מנקודה לשונית זו, נוכל לרדת לעומקם העיוני של דברים.

הבה נעיין בארוע של הקינטור ע"י משה, ארוע שהתבטא במילה אז, וננסה להבינו מבחינה עיונית.

"ומאז באתי אל פרעה, הרעות לעם הזה".

מהו חטאו של משה? לכשיעיין – קשה למצוא!

אכן יש פה מרירות – אבל בצדק. משה יוצא לשליחות לגאול את בני ישראל שזעקתם מגיעה עד ה' ובוקעת רקיעים. והנה, לא רק שאין השליחות מצליחה אלא המצב מורע. העבודה הופכת לקשה יותר, היחס של המצרים קשוח יותר, והעבודה אף אינה הגיונית ויצירתית (חיפוש תבן) כלומר יש בה אף הכבדה רוחנית.

ומוסיף רש"י לבאר: "ואם תאמר מה אכפת לך?" – הן ה' בורא עולם ומנהיגו, ומה לבן אנוש בכבשנא דרחמנא? על כך עונה לו משה "למה זה שלחתני?"

א. כשליח משה שותף לאחריות. ב. משה הקריב את אלמוניותו ופרטיותו למען שליחות זו. ג. משה לא מבין, הכיצד זעקת בני ישראל נשמעת ולצורך זה יש שליחות ובאותו זמן יש הרעה במצב? זו סתירה גלויה.

משה אומר דברים אשר בהסתכלות מנקודת מבטו, הם דברי אמת שניתן לאומרם אף בפני הקב"ה. אם כן כמה חטא משה? מה זה שונה מהביקורת של אברהם: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"?

מעתה נשאלת השאלה לאידך גיסא. מדוע באמת סובכו בשמיים כך שהעול עוד יכבד על בני ישראל, האם זה משרת את השליחות להוציאם במהרה לנוכח זעקתם העולה אל ה'?

אלא מובא בחז"ל כי רק בגלל קושי השיעבוד הפכו 400 שנה של ברית בין הבתרים ל-210. נמצא כי במבט לטווח רחוק, הרי שקושי זה שירת את הישועה ואת זרוחה.

מאמרי אברהם

קפט

נעיין עתה בצורה מדוקדקת בדברי משה: "ומאז באתי אל פרעה, הרעות לעם הזה, והצל לא היצלת". משה טען שזהו רע שאינו תורם להצלה. הרעה אובייקטיבית. פרט זה מוטעה הוא ונובע מקוצר רואי. נמצא כן הגורם לחטא, לקינטור, הוא קוצר ראייה. זו משמעותו הרעיונית של המאורע.

לכשנחזור עתה לדברינו. לעיל בביאור המילה או, נמצא כי הדברים מדויקים להפליא, ומתאימים הרעיון שאותו מבטאת המילה או במקרה זה. החטא נבע מקוצר ראייה. המילה או מבטאת בשלום מאורעות ברגע אחד מסויים. מוכן עתה לכל, כי המשמעות הרעיונית המתבטאת במילה או היא התמקדות ברגע אחד מסויים. ראייה לטווח קצר – המסתימת ברגע הנוכחי ואינה צופה פני עתיד.

לאחר הבנה זו בסיפא, נבין כיצד שירת הים המבוטאת ב"או" מהווה תשובת המשקל לקינטור ע"י המילה "או", ויובנו אף דברי ר' עקיבא ברישא של הדברים.

הבה נעיין במחזה המרהיב של שירת הים, באופן עיוני ואף ננסה להמחיש את המופשט הזה.

כאשר בני ישראל יוצאים מהים – מה מעמדם, מה מצבם? הם בתחילת הדרך, בנקודת מוצא. ואין זו דרך בעלמא אלא נתיב של יסורים. לפניהם – המדבר הנורא. על שיכמם – צידה שארוזו בחיפזון, מצות, שלא החמיצו. ייעדם – ארץ שבה שבעה עמים חזקים. מצבם – בלתי מגובשים וטרם קבלת התורה. העתיד הרחוק יותר: יסורים, גלויות ואין קץ של תלאות, עד אשר תגיע הגאולה השלמה בעת שה' ימלוך על כל הארץ.

והנה, מול המדבר האיום, מול יסורים ששבו לסעור ולפלוט כסף אך גם גוויות שאריות של האימפריה המשעבדת, ותזכורת לסיטוט לעצמתי ולשיר. מול כל אלו: עם שלם שוכח את עצמו, והוא מוצא לנכון לעמוד ולשיר. שירה ספונטנית הבוקעת בבת אחת ממאות אלפי גרונות!

עם שלם שרץ גלים סוערים, סוערים ועילאיים אלו של התרוממות רוח

על גלים של סערה, סערת הנפש בשעה זו נרקמת לה גלימת הוד לכה מרחפת לה הרוח אלוקים? היפלא כי בשעה זו נרקמת לה גלימת הוד לכה מתעטף הקב"ה?

למלאכי השרת אסור לשיר
 שירתם ניצחית, ואילו מאורע כטביעה בים – אינה סיבה לשיר.
 אבל בני תמותה – העומדים על בלימה
 בראותם מחזות אלוקים
 להם מותר לפתוח רגל ישרה לשתיים מרקדות
 למצות את הדבקות הרגעית, להתרומם, ולשיר
 והשירה הזו – בוקעת שחקים
 היא מסיטה – לרגע
 את שירתם התמידית של המלאכים
 היא נישאת כגל, ריגעי אבל גבוה מעל גבוה
 וממנה נרקמת גלימת הוד לקב"ה.
 גלימה שכל כולה משובצת ב"אזים", בהתרוממויות ריגעיות.
 לכשיעויין במהות כל המאורעות (שבמדרש) שבוטאו ב"אז"
 נגלה כי בכולם מדובר בקוצר ראיה
 בשיכחת עבר, הווה, עתיד,
 ועליה לגובהי מרומים.

וזאת לדעת, אדם במצב זה לא מאכד את עצמו, להפך, בשיכחתו הוא מוצא
 את עצמו!

הוא שוכח את מצבו הריגעי והחולף בעולם הזה ומבטו הוא ארוך טווח אל
 מעבר להבלי העולם ומצוקותיו הטרדניות והקטנוניות, אך לא מבט ארוך
 טווח הוא המניע לשירת הים אלא להפך דווקא הפרץ הריגעי של הרגשות
 הוא הגורם להתנהגות עילאה זו, התנהגות המרוממת מהבלי העולם ומלואו.
 משה חטא בקוצר ראיה, בפרץ רגשות ריגעי של מרירות – ותיקונו ע"י
 פרץ רגשות ריגעי של התעלות, בהתרוממות מעל המציאות היום יומית
 האפורה והמגושמת ומן המצב כפי שהוא לאשורו. כנגד חטא של קוצר ראות
 שהתבטא במילה אז, שר משה שירה ותיקן דווקא ע"י קוצר ראות והתעלות
 הנובעת מכך, ושהתבטאה אף היא, במילת אז.
 מריגעי הוד נעלים אלו, נרקמת גלימת הנצח.

אכן, בחטא העגל היתה נפילה ריגעית "כי בושש משה לבא" – נפילה של
 רגע והגלימה נקרעה. אך לעתיד לבא נשיר שירה חדשה שירה שאינה עוד
 רגעית אלא אדרבה התעלות הנובעת מראיית נצח, שירה שתאריך נצח.

מאמרי אברהם

קצא

מי יתן ונזכה להשתתף בשירה חדשה זו, כשהגלימה שלמה, וה' ימלוך על כל הארץ.

לסיכום: הבה נראה מספר הוראות דידקטיות היוצאות מהעיון דלעיל:

א. גם בהבנת מדרש אין לחרוג ממשמעותם המילולית של הדברים.
ב. יש לרדת לעומקם של מאורעות, ובמקרה שבפנינו לבחון אותם מצד החוטא ומצד המעניש, כפי שבכל ויכוח, הבנת מניעי הצדדים תורמת להבנת נקודת המחלוקת.

ג. המחשת מצבים מופשטים אף היא תורמת להבנת עומק הפשט בדברי חז"ל. (המחשת השירה).

ד. בצרוף של המשמעות המילולית והרעיונית של המילים ומעיון בגופם של ארועים, באים אנו להבנת דברי חז"ל, לעומק הפשט בדבריהם ולביאור העמוק הטמון בגוף הדברים ואשר הדיוק במילים בצרוף עם ירידה לעומק הבנת המאורעות הן האמצעי לגילויים באשר הם שהביאו את חז"ל לדרוש באופן זה את הפסוקים.

ה. מכח שיטת לימוד זו, מצאנו פתח במקרה שבפנינו לגילוי הטמון מאחרי המילה "אז", ולהבנת המושג של שירה, של התעלות, ומיצוי של "גדלות הרגע".